

EDUCAȚIA PENTRU EGALITATEA DE ȘANSE ÎN EDUCAȚIE

Formator prof. metodist Șandru Valeria
CASA CORPULUI DIDACTIC VÂLCEA

TEMATICĂ ABORDATĂ:

Tema 1 - Cadrul legal. Clarificarea conceptelor

Tema 2 - Democratizarea învățământului și perspective privind egalitatea de șanse

Tema 3 - Stereotipuri, prejudecati, discriminare, segregare

Tema 4 – Educația interculturală

Tema 5 - Educația incluzivă

Tema 6 - Practici educaționale privind stimularea participării la educație a copiilor/ tinerilor aparținând grupurilor dezavantajate/vulnerabile

Tema 1 – Cadrul legal. Clarificarea conceptelor

1. Egalitatea de șanse, legi anti-discriminare în legislația internațională/ europeană

- **Declarația Universală a Drepturilor Omului și Convenția Națiunilor Unite** – stipulează eliminarea tuturor formelor de discriminare. Recunoșterea dreptului la egalitate în fața legii și protecția împotriva discriminării ca fiind drepturi universale.
- **Convenția Europeană a Drepturilor Omului** a stabilit încă din 1950 interzicerea discriminării pe baza de sex în relație cu drepturile cuprinse în Convenție.
- **Convenția UNESCO privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățământului** (1960);
- **Convenția cu privire la drepturile copilului** (1989);
- **Tratatul de la Amsterdam** (1997) – permite adoptarea de către toate statele membre ale Comunității Europene a tuturor mijloacelor adecvate pentru a lupta împotriva discriminării pe motive de sex, rasă, etnie, religie, convingeri, dizabilități, vârstă sau orientare sexuală.
- **Carta Drepturilor Fundamentale ale Uniunii Europene** (2000) – se stipulează faptul că toate persoanele sunt egale în fața legii și se interzice orice formă de discriminare, în special discriminarea pe motive de sex, rasă, origine etnică sau socială, caracteristici genetice, limbă, religie, convingeri politice sau de altă natură, aparținând unei minorități naționale, proprietate, naștere, handicap, vârstă sau orientare sexuală.
- **Directiva Consiliului 2000/78/EC** din no. 2000 – stabilește cadrul general de combatere a discriminării. Sunt definiți termenii de “discriminare directă” și “discriminare indirectă”.
Discriminarea directă apare atunci când, într-o anumită situație, o persoană este tratată mai puțin favorabil decât este tratată o altă persoană într-o situație asemănătoare; acest tratament nefavorabil este aplicat persoanei pe motive de apartenență religioasă ori convingeri, handicap, vârstă sau orientare sexuală.
Discriminarea indirectă apare atunci când o dispoziție, un criteriu sau o practică aparent neutră creează la un moment dat dezavantaj unei persoane în raport cu altă persoană pornind de la motive care tin de religia, convingerile, handicapul, orientare sexuală sau vârstă persoanei.
- **Strategia pentru egalitate între bărbați și femei 2010 – 2015** – reprezintă programul de lucru al Comisiei pentru această perioadă.

2. Egalitatea de șanse, legi anti-discriminare în legislația românească

Introducerea prevederilor europene în legislația românească a generat existența în cadrul normativ românesc a două pachete legislative care reglementează **egalitatea de șanse pentru bărbați și femei**, pe de o parte și **discriminarea**, pe de altă parte. Ambele pachete legislative includ și prevederi referitoare la problematica egalității de gen.

- **Constituirea României** – consacră principiul egalității între cetățeni.
- **Legea 202/2002** – consacrată promovării egalității de șanse între femei și bărbați în vederea eliminării discriminării pe criterii de sex. Sunt enumerate domeniile în care se aplică egalitatea de șanse: munca, educație, sănătate, cultură și informare, politică, participare la decizii, accesul la servicii și altele.
- **Ordonanța Guvernului nr. 137/ 2000** privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare.
- **Legea nr. 48/2002** pentru aprobarea Ordonanței Guvernului nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare.

- **Legea nr. 27/2004** privind aprobarea O.G. nr. 77/2003 pentru modificarea și completarea O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare.
- **Hotărârea Guvernului nr. 1194/2001** privind organizarea și funcționarea Consiliului National pentru Combaterea Discriminării.
- **Notificarea nr. 29323/2004** privind promovarea principiilor școlii incluzive, ca școala interculturală, deschisă tuturor, în care fiecare copil beneficiază de acces egal la o educație de calitate.
- **Legea Educației Naționale nr. 1 din ian. 2011**, art. 2 (4) – Statul asigură cetățenilor României drepturi egale de acces la toate nivelurile și formele de învățământ preuniversitar și superior, precum și la învățarea pe tot parcursul vieții, fără nicio formă de discriminare.

DEFINIȚII:

➤ *Egalitatea de șanse*

Conceptul conform căruia toate ființele umane sunt libere să-și dezvolte capacitățile personale și să aleagă fără limitări impuse de roluri stricte. Egalitatea de șanse are la baza asigurarea participării depline a fiecărei persoane la viața economică și socială, fără deosebire de origine etnică, sex, religie, vârstă, dizabilități sau orientare sexuală.

➤ *Egalitate în drepturi:*

- **dreptul la securitatea persoanei și la obținerea protecției statului** împotriva violențelor sau maltratărilor din partea oricărui individ, grup sau instituție;
- **drepturile politice;**
- **drepturile civile**, în special: dreptul la liberă circulație și la alegerea reședinței; dreptul de a părăsi țara și de a se întoarce în țară; dreptul de a obține și de a renunța la cetățenia română; dreptul de a se căsători și de a-și alege partenerul; dreptul de proprietate; dreptul la moștenire; dreptul la libertatea de gândire, conștiință și religie; dreptul la libertatea de opinie și de exprimare; dreptul la libertatea de întrunire și de asociere; dreptul de petiționare;
- **drepturile economice, sociale și culturale:** dreptul la muncă, la liberă alegere a ocupației, la condiții de muncă echitabile și satisfăcătoare, la protecția împotriva șomajului, la un salariu egal pentru muncă egală, la o remunerație echitabilă și satisfăcătoare; dreptul la locuință; dreptul la sănătate, la îngrijire medicală, la securitate socială și la servicii sociale; dreptul la educație și la pregătire profesională; dreptul de a lua parte, în condiții de egalitate, la activități culturale și sportive etc.;
- **dreptul de acces la toate locurile și serviciile destinate folosinței publice**

➤ *Egalitate de tratament* – presupune absența oricărei forme de discriminare.

Discriminare = orice deosebire, excludere, restricție sau preferință pe baza criteriilor prevăzute de legislația în vigoare, care are ca scop sau efect restrângerea, înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale sau a drepturilor recunoscute prin lege, în domeniul politic, economic, social și cultural sau în orice alte domenii ale vieții publice. (*Ordonanța nr. 137/2000, republicată*)

Criterii de discriminare

• rasă;	• boală cronică necontagioasă
• culoare;	• infectare HIV;
• naționalitate;	• etnie;
• apartenența la o categorie defavorizată	• limbă;
• religie;	• caracteristici genetice;
• categorie socială;	• opțiune politică;
• sex	• orientare sexuală;
• responsabilitate familială	• handicap;
• vârstă;	• activitate sindicală.

➤ *Marginalizarea socială:*

Poziția socială periferică, de izolare a indivizilor sau grupurilor cu acces limitat la resursele economice, politice, educaționale și comunicaționale ale colectivității; ea se manifestă prin absența unui minimum de condiții sociale de viață. (*Legea nr. 116/2002*)

Grupuri vulnerabile/dezavantajate în ceea ce privește participarea la educație: populație romă, persoane cu CES, HIV/SIDA.

Termeni specifici:

- deficiența – absența, pierderea sau alterarea unei structuri ori a unei funcții (anatomice, fiziologice sau psihice) a individului, rezultând în urma unei maladii, accident sau perturbare, care îi împiedică participarea normală la activitatea în societate;
- handicap – dezavantaj social rezultat în urma unei deficiențe sau incapacități și care limitează sau împiedică îndeplinirea către individ a unui rol așteptat de societate;
- dizabilitate – rezultatul sau efectul unor relații complexe dintre starea de sănătate a individului, factorii personali și factorii externi care reprezintă circumstanțele de viață ale acestui individ. (afectare, limitare și restricție de participare).

Sfera nevoilor speciale ale persoanei include următoarele categorii:

- a. persoana cu dizabilități
 - afectarea văzului
 - afectarea auzului
 - afectare motorie
 - afectare neuromotorie
 - afectarea funcției psihice
- b. persoana cu dificultăți de învățare/tulburări de comportament și socio-afective:
 - dificultăți de învățare a citit-scrisului (disgrafie, dislexie);
 - dificultăți de învățare a calculului matematic (discalculie);
 - dificultăți de concentrare a atenției;
 - hiperkinezie;
 - comportament deviant; delincvență juvenilă.
- c. persoana aparținând grupurilor dezavantajate; criterii:
 - etnice – copii romi
 - lingvistice – copii aparținând minorităților naționale sau familiilor de emigranți;
 - socio-materiale – copii proveniți din familii monoparentale, din sistemul de protecție socială, copii proveniți din familii al căror venit pe membru de familie este sub nivelul salariului mediu pe economie, copii ai căror părinți lucrează în străinătate;
 - medicale – copii infectați HIV/SIDA, copii suferind de afecțiuni cronice, copii cu încadrare în grad de handicap.

Tema 2 – Democratizarea învățământului și perspective privind egalitatea de șanse

Democratizarea învățământului a fost și este un deziderat permanent al societății contemporane care vizează egalizarea șanselor de reușită școlară în condițiile unei instruirii de calitate. Implicarea democratizării în domeniul educației presupune disponibilizarea efectivă a tuturor resurselor pedagogice – informaționale, umane, materiale, financiare – existente la nivelul societății, pentru formarea-dezvoltarea optimă a celor care îndeplinesc, în diferite etape ale vieții, rolul și statutul de „obiect al educației”.

Egalitatea șanselor de instruire este teoretic garantată în aproape toate țările lumii, dar realizarea practică a acestui principiu generos continuă să rămână una din cauzele de importanță majoră ale reformelor. Conceptul de „egalitate” înseamnă astăzi ceva mai mult decât drepturile egale pe care democrația secolului trecut le revendicau cu entuziasm pentru toți cetățenii; ea înseamnă o egalitate reală a șanselor individuale de promovare socială, iar educația este instrumentul cel mai important în dezvoltarea la maximum a acestor șanse. Specia umană se conformează și ea aceluși principiu director al evoluției speciilor – variabilitatea; indiferent de numărul indivizilor, educația lor trebuie să fie diferențiată și specializată, în funcție de „echipamentul natural-genetic” al fiecăruia, de aptitudinile și interesele fiecărei persoane, corelate cu nevoile de cadre competente ale societății.

Acest nou principiu de politică școlară a căpătat o expresie practică la începutul secolului al XX-lea când în Franța și în Germania s-au creat acele școli unice („Ecole unique”, respectiv „Einheitsschule”) în care obiectivul principal era acela ca toți copiii să treacă printr-o școlarizare minimă, comună și identică, care să asigure, pentru cel puțin 4-6 ani, un

trunchi general de instruire. Din păcate, acestei școlarizări inițitoare îi urma o școlarizare postgenerală specializată spre care trecerea era marcată de un riguros examen de selecție și de aspre bariere birocratice, astfel încât învățământul general obligatoriu, marea speranță a secolului trecut „nu oferea decât o egalitate aparentă“.

Reformele secolului nostru, îndeosebi cele contemporane, urmăresc să asigure învățământului, o democratizare autentică, în care educația să nu fie întreruptă pe baza unor criterii formale, iar barierele sociale, regionale, religioase etc. să nu mai opereze o selecție care de fapt frustrează o mare parte a indivizilor de dreptul lor natural la instruire.

Bogdan Suchodlski notează că noul concept de egalitate în pedagogie reprezintă de fapt trecerea de la „democrația formală“ la „democrația reală“, reformele constituind, după concepția sa, mijlocul pertinent de îndeplinire a acestei treceri. „Această chestiune este o formă particulară a unei probleme mai generale, care, în istoria democrației, a fost formulată de mai mult timp și care rămâne totdeauna deschisă, cu toată dezvoltarea sa. Este chestiunea referitoare la diferența dintre democrația formală și cea reală. Faptul că toți copiii au aceeași posibilitate formală de a studia în toate tipurile de școli nu este încă o dovadă a existenței egalității în educație. Este adevărat că egalitatea reală a șanselor este peste tot în lume mai mult estimată decât accesibilă, pentru că se disimulează frecvent realitatea școlară, prezentându-se căile formale deschise ale instruirii publice precum și căile accesibile în mod real pentru toți.

Sociologia educației se interesează îndeaproape în primul rând de cauzele care generează un asemenea fenomen. Una dintre condițiile structurale care fac posibilă apariția inegalității șanselor în fața școlii, o constituie caracterul piramidal al procesului de învățământ. Indiferent de forma concretă de organizare și de complexitatea rețelei de școli, sistemul de învățământ este constituit în trepte, adică pe niveluri ierarhice. Aceasta înseamnă nu numai că diplomele corespunzătoare respectivelor trepte sunt valorizate în mod diferit, ci că, în general, accesul la o treaptă superioară presupune parcurgerea tuturor treptelor inferioare. Dacă dintr-o generație de copii intră aproape toți în treptele obligatorii de învățământ, apoi, pe măsură ce urcăm spre alte niveluri superioare, numărul lor devine din ce în ce mai mic. Trăsătura aceasta atât de firească și de „naturală“ se realizează pe baza unui complex mecanism de selecție cu ajutorul căruia o parte din tineri sunt menținuți în sistemul școlar și altă parte sunt eliminați. Aparent acest mecanism este de natură strict pedagogică, în sensul că toate criteriile formale de trecere de la o treaptă la alta se bazează pe conținutul de cunoștințe dobândite, evaluate cât mai obiectiv. S-ar părea că ceea ce contează sunt exclusiv meritele tânărului. În realitate, selecția este eminent socială cum se poate ușor demonstra.

Persistența inegalităților de șanse, chiar în țările cu cea mai puternică politică de susținere financiară a școlii, constituie un fapt care a moderat mult optimismul manifestat în anii '50-'60; succesele au fost doar parțiale, iar țelul final – o societate fără inegalitate de șanse, inclusiv în domeniul educației – este departe de a fi atins. Mai mult decât atât, s-au formulat argumente cum că anumite măsuri, aparent foarte democratice, cum este gratuitatea învățământului, sunt profitabile pentru categoriile sociale privilegiate.

Stimularea procesului de democratizare a învățământului presupune acționarea asupra cauzelor care întrețin fenomenul de inegalitate atât în planul (ne)reușitei școlare individuale, cât și în planul instituției școlare.

Nereușita școlară depinde astfel în mare măsură de sărăcia moștenirii culturale preluată de elev de la familia sa. Această moștenire este obiectivă în valorile care orientează viața de familie, condiționate de clasa socială sau de grupul social de apartenență, precum și în practicile educaționale promovate (relațiile între părinți – copii, climatul familial, atitudinea de școală, modul de organizare a vieții cotidiene etc.).

Nereușita școlară depinde, în același timp, de ceea ce se petrece în mod obiectiv și subiectiv la nivelul instituției școlare. Există, pe de o parte, inegalitatea generată de o relație profesor – elev concepută în termenii „teoriei etichetării“ care, ignorând premisele instruirii diferențiate, nu operează distincțiile necesare între performanță și comportament, între obiectivele de conținut și cele de ordin formativ. Pe de altă parte, nereușita școlară este generată de acele „disparități școlare“ instituționalizate prin:

- selecția timpurie care perturbă evoluția normală a structurilor aptitudinale și atitudinale ale personalității elevului;
- clasele/grupele de nivel care creează în mod artificial anumite statusuri pedagogice, dezechilibrând procesul de formare-dezvoltare echilibrat personalității elevului;
- creșterea necondiționată a efectivelor de elevi până la limita imposibilității realizării unui învățământ diferențiat, individualizat.
- promovarea unei didactici a competiției, raportabilă la standarde abstracte și inflexibile care ignoră resursele proprii unei pedagogii a succesului școlar, bazată pe valorificarea deplină a potentialului pedagogic general, particular și individual.

Corelația funcțională dintre democratizarea învățământului și egalizarea șanselor de reușită școlară angajează adoptarea unor soluții structurale, definite la nivel de politică a educației:

- a) prelungirea școlărității obligatorii cel puțin până la vârsta de 16 ani, pe fondul aceluiași trunchi comun de pregătire generală, necesar pentru compensarea și reducerea inegalităților de start;
- b) proiectarea unei instruirii diferențiate operabilă la nivelul planului de învățământ, a programelor și a manualelor școlare în condițiile valorificării depline a potențialului de formare-dezvoltare generală, particulară și individuală a fiecărui elev;
- c) reorganizarea efectivelor școlare în sens cantitativ (reducerea numărului de elevi pe clasă) și calitativ (flexibilizarea structurilor prin valorificarea resurselor temporale și spațiale de instruire nonformală și informală) în direcția optimizării corelației funcționale profesor-elev;
- d) conceperea unei pedagogii a succesului școlar în contextul valorificării depline a raportului dintre potențialul bio-psiho-socio-cultural al elevului și condițiile de formare-dezvoltare oferite de comunitatea națională, teritorială, locală, dintre resursele educației și cerințele societății;
- e) generalizarea asistenței psihopedagogice de specialitate a tuturor „candidatilor la școlarizare” valorificând resursele educației formale și non-formale, cu participarea tuturor factorilor implicați: profesori consilieri școlari, profesori logopezi, profesori de sprijin/itineranți, educatoare, învățatori, profesori, mediatori școlari, părinți, medici etc;
- f) dobândirea culturii generale/trunchiului comun, în contextul unui învățământ de calitate;
- g) orientarea pe profiluri de studii.

Practica democratizării învățământului evidențiază două tendințe: democratizare cantitativă și democratizare calitativă. Aceste tendințe marchează evoluțiile înregistrate la nivelul raporturilor existente între doctrinele afirmate și politicile educaționale asumate la scara valorilor sociale în diferite etape.

Democratizarea cantitativă a învățământului marchează stadiul „școlii de masă” și presupune doar accesibilitatea „candidatilor la educație” la nivelul „intrării” în sistem, accesibilitate legitimată ca obligativitate în cadrul școlii generale. Ea nu angajează astfel responsabilitatea pedagogică și socială a învățământului prin evaluarea calității acestuia în funcție de nivelul de egalizare reală a șanselor elevilor consemnat la „iesirea” din sistem.

Democratizarea calitativă a învățământului marchează trecerea spre o nouă calitate a instituției școlare și presupune nu numai asigurarea accesibilității „candidatilor la educație” la intrarea în sistem ci și egalizarea șanselor reale ale acestora, confirmate în diferite grade, la „iesirea” din sistem. Această perspectivă managerială – bazată pe evaluarea raportului dintre intrarea în sistem – calitatea procesului de instruire – iesirea din sistem – implică, pe de o parte, responsabilitatea pedagogică și socială a instituției școlare, în general, iar pe de altă parte, a comunității educative, în mod special.

Procesul de democratizare a învățământului angajează, în același timp, rezolvarea managerială a problematicii conducerii școlii. Aceasta presupune pe de o parte, trecerea de la democrația politică, funcțională, în planul ideilor generale, la democrația socială, implicată în viața comunității, „prin delegări temporale reversibile pe baza unei competențe presupuse” și demonstrate (P. Bourdieu); pe de altă parte, presupune valorificarea funcțiilor managementului pedagogic (planificare-organizare; orientare metodologică; reglare-autoreglare) în termenii unei acțiuni de informare-evaluare cu scop de diagnoză-decizie/cu valoare de prognoză (S. Cristea).

Egalitatea șanselor semnifică, în fapt, oferirea de **opțiuni multiple** pentru **capacități și aptitudini diferite**, „o educație pentru toți și pentru fiecare”, o educație deschisă pentru toate persoanele, indiferent de vârstă și condiții socio-economice, dar și o educație pentru fiecare, în funcție de nevoile sale specifice - evitându-se omogenizarea și încurajându-se diversitatea - care să creeze premisele **egalității șanselor de acces în viața socială**. Această opțiune a fost susținută de **politicile de egalizare a șanselor** care au avut ca obiective combaterea excluziunii și selecției exacerbate, formarea competențelor de bază pentru toți indivizii, educația de tip „a doua șansă” pentru cei care au părăsit sistemul educativ, integrarea educației formale cu educația non-formală și educația informală, astfel încât să se extindă situațiile de învățare. Această perspectivă asupra educației revine în actualitate prin conținutul *Memorandum-ului privind învățarea permanentă*, prin obiectivele și mesajele cheie transmise tuturor statelor membre ale UE și celor în curs de aderare. Documentul nu se mai referă numai la educația și formarea inițială, ci acordă educației noi dimensiuni și valențe, fiind considerată ca un continuu pe durata întregii vieți.

Uniunea Europeană promovează drepturile fundamentale, nediscriminarea și egalitatea de șanse pentru toți. Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene au declarat anul 2007 – Anul Europei al Egalității de Șanse pentru Toți, în vederea asigurării unei participări depline a fiecărei persoane la viața economică și socială, fără deosebire de origine etnică, sex, religie, vârstă, dizabilități sau orientare sexuală.

Cetățenii Uniunii Europene au dreptul la tratament egal indiferent de sex, etnie, religie, vârstă, dizabilități sau orientare sexuală. În calitate de stat membru al Uniunii Europene, România s-a angajat să respecte aceste drepturi și să promoveze diversitatea.

Pe lângă politicile educaționale promovate există o serie de factori de risc cu privire la “exercitarea” dreptului la educație (dimensiunea formală a egalității șanselor), factori induși de caracteristicile individuale ale copiilor, ale mediului socio-familial și școlar, ale grupurilor sociale din care fac parte copiii etc.

Tema 3 – Stereotipuri, prejudecati, discriminare, segregare

Una dintre valorile promovate de educație este **non-discriminarea și excluderea inechității sociale, culturale, economice și de gen** (asigurarea de șanse egale tuturor copiilor, indiferent de gen, etnie, religie, printr-o abordare educațională echilibrată). În acest sens, cadrul didactic trebuie să evite exprimările de tip discriminator, etichetarea, să nu manifeste prejudecăți față de copii, ci să aibă permanent în vedere nevoile educaționale ale fiecărui copil, astfel încât toți să se simtă acceptați și valorizați. În practica educațională însă lucrurile nu stau întotdeauna așa.

Stereotipuri, etichete, prejudecati

Stereotipurile sunt modalități de a caracteriza oamenii atașându-le etichete.

Adesea, stereotipurile au rolul de a explica și a justifica atitudinile și comportamentele pe care le avem față de ceilalți.

Eticheta este o descriere succintă a comportamentului/felului de a fi al unei persoane. Etichetele pot fi pozitive sau negative. În ambele cazuri efectul este întărirea aceluiași comportament/mod de a fi.

Teoria etichetării afirmă că un comportament “problemă” este acel comportament care a fost etichetat drept problematic; că actul etichetării este cel care creează problema, și nu indivizii. Teoria etichetării argumentează că etichetele, în mod curent, emană de la un fel de autoritate; de exemplu, un profesor, un părinte sau o persoană importantă, care repetă și consolidează eticheta până când aceasta devine ferm asociată unui individ. Teoria mai afirmă că atunci când etichetele sunt atașate oamenilor, poate fi dificil pentru un individ să mai scape de ele; individul poate ajunge să le accepte, le interiorizează și crede că sunt adevărate.

Etichetarea în clasă

Etichetarea se practică și în educație. Există feluri variate în care profesorii își folosesc experiența pentru a eticheta și categoriza elevii:

Atunci când un profesor ia o clasă nouă, el va tinde să împartă clasa în trei categorii:

- “buni”, care sunt conform așteptărilor sale;
- „care nu se remarcă nici prin conformitate, nici prin deviere”;
- “răi”, care deviază.

Numele elevilor din categoriile extreme sunt învățate imediat de profesor. În ce-i privește pe cei din categoria de mijloc, numele reale sunt învățate mult mai încet.

Efectele posibile ale categorizării elevilor:

- determină interacțiunea viitoare dintre profesori și elevi (“categoria de elev” este folosită ca punct de referință pentru interpretarea comportamentului unui elev);
- eticheta este preluată de ceilalți (profesori și colegi de clasă);
- contribuie la structurarea „eului oglindit” (oginda este comportamentul celorlalți față de persoana în cauză);
- așteptările determină rezultatele (efectul Pygmalion);
- generalizarea așteptărilor (efectul halo).

Factori care relativizează efectele negative ale etichetării:

- Centrarea pe acțiunile elevului și nu pe persoana sa;
- Luarea în considerare a posibilității ca elevul să-și schimbe comportamentul;
- încurajarea permanentă a schimbării;
- Atitudinea critică față de răspândirea așa-numitului „efect de cancelarie”;
- Constientizarea efectelor etichetării;
- Sublinierea progresului individual al elevului și nu compararea sa cu ceilalți;
- Folosirea „etichetării pozitive” (ajută elevul să-și realizeze întregul potențial).

Teoria etichetei (Cercul vicios)

Modelul negativ		Modelul pozitiv	
Copilul/elevul cu CES este perceput ca anormal		Copilul/elevul cu CES este considerat a fi la fel cu ceilalți, doar că are niște inabilități	
Comportamentul adulților	<ul style="list-style-type: none"> • Sunt nesiguri, le este frică ; • Așteptările față de copil sunt 	Comportamentul adulților	<ul style="list-style-type: none"> • Exprima înțelegere și siguranță ; • înțelegerea aduce acceptarea

Comportamentul celorlalti copii	scazute ; • Se focalizeaza pe comportamentul deviant al copilului	Comportamentul celorlalti copii	copilului creste increderea in sine a copilului; copilul va evolua pozitiv, ca si ceilalti;
Cum va fi afectat copilul	• Vor face la fel ca aduljii ; • Vor intelege de ce au aduljii aceasta atitudine (modelul adultilor)	Cum va fi afectat copilul	• vor privi copilul cu CES ca pe un prieten care are niste dificultati si ca urmare are nevoie de ajutor; • vor avea relatii mai bune in grup; • comportamentul lui in grup se va dezvolta pozitiv ;
Cum interpreteaza adultii ceea ce se intâmpla in grup	• Va simti ca ceilalti copii nu il accepta ; • Va considera ca adultii se comporta in mod diferit fata de el ; • Imaginea de sine devine tot mai negativa ; • Orice problema in grup apare datorita copilului cu CES ; • Copilul cu CES nu este considerat ca integrat in grup, ci ca « outsider »	Cum interpreteaza adultii ceea ce se intâmpla in grup	• imaginea de sine va fi mai buna ; • vor constata ca ceilalti copii il accepta pe copilul cu CES • vor vedea cum copilul cu CES se dezvolta ca parte a grupului caruia ii apartine ; • vor constata progrese la nivelul grupului, datorate chiar prezentei copilului cu CES.

Prejudicati

Diferenta dintre stereotipuri si prejudicati nu este foarte usor de sesizat: este greu de spus unde se termina una si incepe cealalta.

Prejudicata este o opinie, idee preconcepata, adeseori nefavorabila, despre un anumit lucru despre un anumit grup, formata inainte de investigarea tuturor fatetelor pe care acestea le implica. A face presupuneri despre ce si cum sunt ceilalti este mai usor decât a incerca sa-i cunoastem.

Cele mai întâlnite prejudicati sunt cele referitoare la etnie, rasa, religie (elemente fundamentale ale identitatii culturale).

Discriminare, segregare

Prejudicatele pe care le avem despre ceilalti conduc la **discriminare** si **marginalizare**.

Discriminarea este actiunea prin care o persoana este tratata nedrept din cauza unor atitudini bazate pe prejudicati. Prejudicata este credinta, in timp ce discriminarea este actiunea (prejudicata manifestata).

Discriminare pozitiva - modalitate de a contrabalansa discriminarea negativa si reprezinta usoara favorizare a unui grup (de regula mionoritar) aflat in dificultate pentru a recupera mai rapid anumite tipuri de decalaj (economic, cultural etc.).

Principii ale combaterii discriminarii :

- politica sanselor egale ;
- reprezentativitatea in organismele de decizie ;
- tratamentul egal (implica tratament asemanator daca persoanele sunt asemanatoare sau diferentiat, daca nu sunt asemanatoare si prezinta nevoi diferite.

Concluzii:

- intre oameni exista asemanari si deosebiri, fiecare este o fiinta unica, singulara;
- aparitia stereotipurilor (etichetelor) se bazeaza pe faptul ca diferentele sunt supraevaluate, iar asemanarile subevaluate;
- deosebirile dintre oameni nu trebuie sa conduca la concluzia ca acei oameni sau grupuri sunt mai bune sau mai rele;
- unii oameni pot fi exclusi de la anumite activitati sau din anumite grupuri din cauza prejudicatilor pe care le avem despre ei.

Segregarea

- forma grava de discriminare ;
- separarea fizica, intentionata sau neintentionata, a unor copii de restul copiilor in scoli, clase , cladiri;
- are drept consecinta accesul inegal al copiilor la o educatie de calitate.

Forme de segregare in invatamânt :

- scolile speciale
- scolile de tip « gheto »

Forme de segregare scolara pentru copiii romi:

- Segregare de tip rezidential fara acces la scoli nesegregate in apropiere ;
- Segregare de tip rezidential cu posibilitatea de mutare in scoli nesegregate in apropiere ;
- Clase segregate intentionat in scoli mixte ;
- Clase segregate “accidental” in scoli mixte.

Solutia: *educatia incluziva si educatia interculturala intr-o scoala incluziva.*

Tema 4 - Educatia interculturala

1. De la societatea multiculturala la societatea interculturala

Cultura – ansamblu de: mituri, valori, norme ; obiceiuri si traditii ; modele de actiune (moduri de a face diferite lucruri); comportamente si atitudini.

Subcultura – cultura unui grup mai restrâns (minoritati etnice, grupuri cu credinte religioase diferite de cele ale majoritatii, oameni cu nevoi speciale, homosexuali si lesbiene, oameni care practica o anumita meserie, oameni care lucreaza in aceeasi institutie, membrii unei generatii, diferite grupuri de tineri etc.).

Multiculturalitatea – existenta in acelasi mediu a **mai multor culturi**, fara a avea conflicte, dar si fara a derula relatii permanente si consistente de schimb si cooperare.

Interculturalitatea – interactiunea dintre mai multe culturi care coexista in acelasi mediu, schimbul si recunoasterea mutuala privind valori, traditii si moduri de viata.

Societatea multiculturala - faze:

1. diferentele sunt tolerate, dar nu si acceptate sau pretuite;
2. diferentele sunt recunoscute, acceptate si pretuite.

Societatea interculturala - faze:

- 1.interactiune si influente reciproc pozitive;
- 2.dinamism si reciprocitate, constituirea sentimentului de solidaritate (obligatia morala de a asigura salvagardarea drepturilor celorlalti, alaturi de promovarea propriilor drepturi)

**SOCIETATEA CONTEMPORANA - DIVERSITATE, INTERDEPENDENTA,
SCHI MBARE = SA INVATAM SA TRAIM IMPREUNA**

Fiecare dintre noi se naste intr-o anumita cultura ale carei elemente trebuie sa le invatam pe tot parcursul vietii. Transferul unei culturi de la generatiile adulte catre noile generatii = **socializare**.

Agentii socializarii : familia, scoala, mass-media, grupurile de egali, grupurile de interese din cadrul societatii etc.

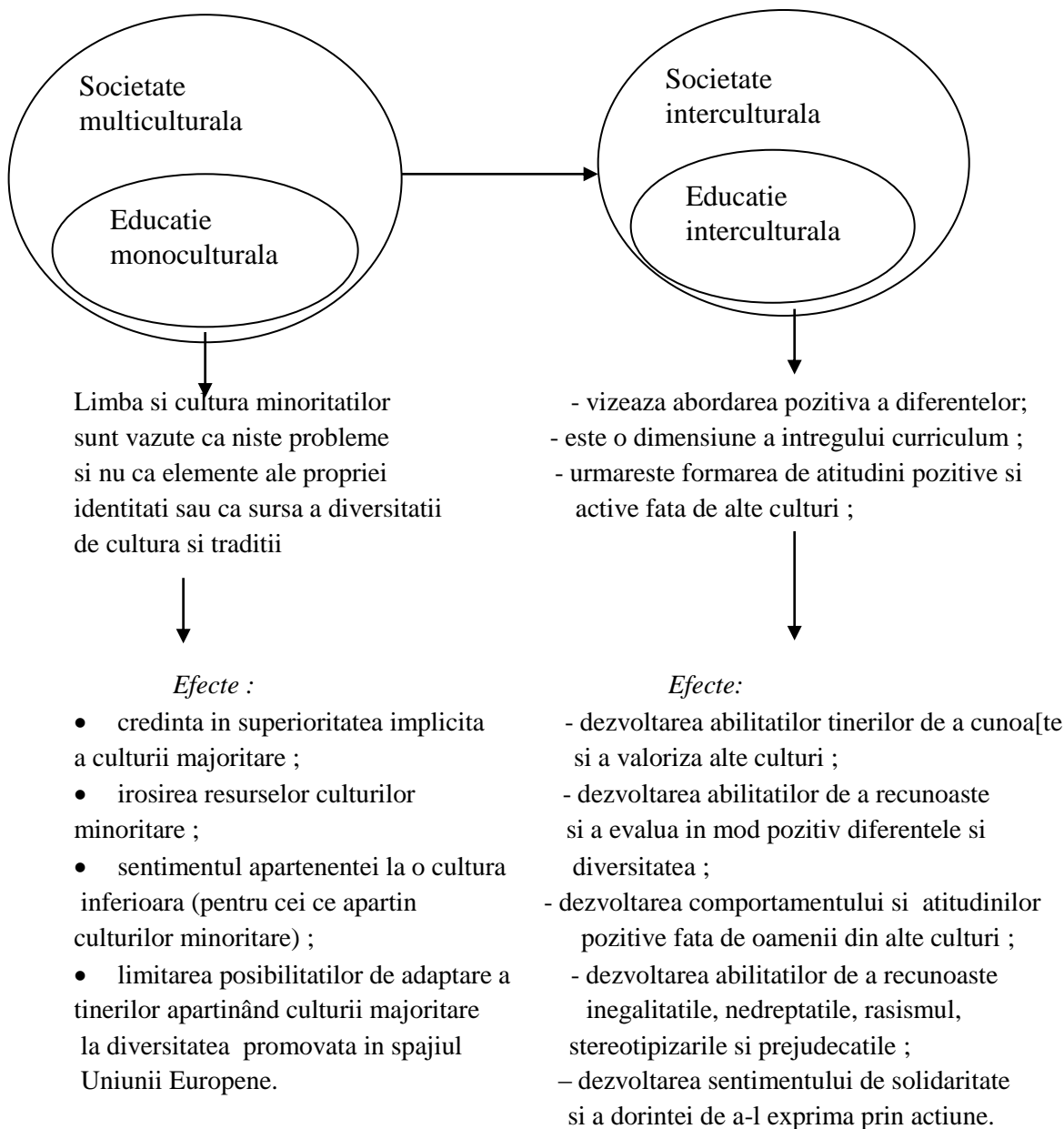
Familie = socializare primara.

Scoala - socializare secundara (contactul cu valorile si normele culturii dominante pe care trebuie sa si le insuseasca si sa le practice pentru a reusi in plan social).

Ce se întâmpla cu grupurile minoritare ? Sunt adesea fortate sa adere neconditionat la regulile majoritatii si – implicit – sa renunte la elementele specifice propriei culturi (aceasta situatie explica abandonul si esecul scolar crescut in rândul copiilor romi).

Scoala/clasa de elevi = este o societate si o comunitate in miniatura ; este o *comunitate de invatare* caracterizata prin **diversitate** (moduri si stiluri diferite de invatare ale elevilor, grupuri socio-culturale diferite).

2. Educatie monoculturala - educatie interculturala

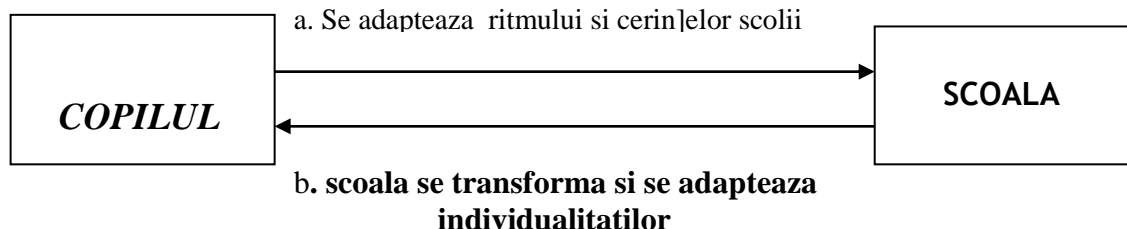
Tema 5. Educatia incluziva

De la integrare la incluziune

Educatia – drept al fiecarui copil, intarit de dreptul de a participa la viata sociala si de ideea multiculturalismului (acceptarea si valorizarea diferentelor).

In conditiile actuale, scoala trebuie sa-si extinda scopul si rolul pentru a putea raspunde unei mai mari diversitati de copii. Invatamântul, in calitatea sa de prestator de servicii, trebuie sa se adapteze cerintelor copiilor si nu invers. Altfel spus, este necesar sa se faca trecerea de la *integrare la incluziune*.

Relatia copilului cu scoala : integrare / incluziune

Integrarea este asimilarea unui elev în educația de masă, unde acesta se adaptează (sau nu) politicilor, practicilor și curriculum-urilor existente în școala respectivă, în timp ce școala în sine rămâne în mare parte neschimbată.

Există mai multe forme de integrare, din care menționăm trei forme principale:

- **Integrarea locațională:** în care elevii sunt plasați în același perimetru cu școala de masă, dar în care unii elevi sunt găzduiți în clase sau unități separate sau urmează un curriculum diferit.
- **Integrarea socială:** în care elevii ce frecventează clase sau unități speciale au posibilitatea de a socializa cu elevii din școala de masă, de exemplu, pe terenul de joacă, în pauza de masă, la întâlnirile la care participă toată școala.
- **Integrare funcțională:** în care se prevede (deși nu întotdeauna în mod consecvent și riguros) participarea comună în cadrul programelor educaționale care includ toți elevii.

Spre deosebire de aceasta, **incluziunea** pune accentul pe necesitatea ca sistemul educațional și școlile să se schimbe și să se adapteze pentru a răspunde nevoilor elevilor.

Educația incluzivă

Declarația de la Salamanca din 1994 introduce un nou cadru conceptual „educatie/scoala incluzivă”. În acest document se stipulează:

„...scolile trebuie să-i primească pe toți copiii, indiferent de condiția lor fizică, intelectuală, socială, afectivă, lingvistică sau de orice natură. Trebuie deci să fie incluși copii cu dizabilități și copii talentați, copii ai străzii și copii care muncesc, copii proveniți din zone izolate, din populații nomade sau care aparțin minorităților lingvistice, etnice sau culturale și copii care provin din alte zone sau grupuri dezavantajate sau marginalizate...”

„...Principiul fundamental al școlii incluzive este ca toți copiii trebuie să învețe împreună, oricând acest lucru este posibil, indiferent de dificultățile pe care aceștia le pot avea sau diferențele care pot exista între ei. Școlile incluzive trebuie să recunoască și să răspundă nevoilor diferite ale elevilor, ținând cont de existența atât a unor stiluri diferite de învățare cât și a unor ritmuri diferite și asigurând o educație de calitate pentru toți prin intermediul unor curriculum-uri adecvate, a unor măsuri organizatorice, strategii de predare, a unui anumit mod de utilizare a resurselor și parteneriatelor cu comunitățile din care fac parte. Trebuie să existe un continuum de sprijin și servicii corespunzător continuumului de nevoi speciale întâlnite în fiecare școală”.

Educația incluzivă:

- provocare spre schimbarea atitudinilor și mentalităților precum și a politicilor și practicilor de excludere și segregare.
- corespunde unei noi pedagogii care este **pedagogia diversității** (elimina discriminarea și segregarea; răspunde nevoilor individuale de valorizare și potențare dar și nevoilor sociale de participare și dezvoltare);
- se bazează pe conceptul de educație pentru toți care la nivelul practicii școlare înseamnă rezolvarea dificultăților de învățare pe care le întâmpină copiii;
- permite prezența, participarea și reușita tuturor elevilor școlii;
- implică o restructurare a culturii, politicilor și practicilor școlii pentru ca aceasta să poată răspunde diversității elevilor;
- recunoaște faptul că toți copiii pot să învețe;
- recunoaște și respectă diferențele dintre copii: vârsta, gen, etnie, limba, handicap, stare de sănătate etc.;
- răspunde nevoilor tuturor copiilor;
- face parte dintr-o strategie mai largă pentru promovarea unei societăți incluzive;
- este un proces dinamic care evoluează permanent;
- este esențială în demersul către educație de calitate pentru toți.

Conceptul de **educație incluzivă** a apărut ca urmare a recunoașterii faptului că integrarea nu era suficientă pentru a împiedica marginalizarea copiilor cu nevoi speciale, copiilor cu deficiențe sau a celor care diferă în alt mod față de „norma” generală. Se recunoaște acum faptul că nu putem să ne așteptăm ca elevii să se adapteze în mod miraculos pentru a se armoniza cu politici și practici școlare ce au fost inițial elaborate în vederea educării unei majorități dominante de copii, omogenă din punct de vedere cultural și fără dizabilități. De asemenea, nu este acceptabil nici să căutăm să „re-modelăm” copiii care sunt diferiți, presupunând că nu este nimic rău dacă aceștia pierd sau sunt forțați să își ascundă aspecte importante ale propriei persoane, aspecte care le definesc identitatea. Recunoscând necesitatea educației incluzive, ne plasăm în sfârșit în punctul în care se acceptă că principiul de bază al unui sistem educațional public este acela că

școala trebuie să fie pentru toți copiii, că aceștia pot și trebuie să fie educați împreună dacă urmează să trăiască împreună și că școala trebuie să fie pregătită să se schimbe pentru a răspunde nevoilor copiilor pe care îi educă.

Educația incluzivă înseamnă că toți copiii și tinerii învață împreună în structuri obișnuite ale învățământului preșcolar, școlar și superior. Incluziunea înseamnă ca toți copiii să participe la viața și activitățile școlii indiferent de nevoile pe care le au. Incluziunea este văzută ca un **proces continuu de depășire a barierelor de învățare și participare** pentru toți copiii și tinerii.

Indexul pentru incluziune, publicat pentru prima dată în 2000 de Centrul de Educație Incluzivă și care astăzi este utilizat peste tot în lume, definește incluziunea drept “procesele de creștere a gradului de participare și de reducere a gradului de excludere a cursanților din culturile, curriculumul și comunitățile școlilor locale”. În acest sens incluziunea și segregarea nu sunt stări fixe. Școlile se îndreaptă treptat spre incluziune rezolvând problema segregării.

Educația incluzivă se referă la sprijinirea școlilor în depășirea obstacolelor pentru ca acestea să poată progresa și să poată veni în întâmpinarea nevoilor de învățare a tuturor copiilor.

Principiile incluziunii

1. Principiul drepturilor egale. Fiecare ființa umană are dreptul la o dezvoltare personală, socială și intelectuală și trebuie să aibă asigurate ocaziile de a-și desăvârși potențialul propriu de dezvoltare.

2. Principiul unicității. Fiecare ființa umană este unică în termeni de caracteristici, interese, abilități, motivații și nevoi de învățare.

3. Principiul diversității. Sistemul educațional trebuie astfel proiectat încât să ia în calcul și să-și asume întreaga diversitate a persoanelor pe care le antrenează

4. Principiul accesului și participării. Toți cei care au nevoi/cerințe speciale și/sau dizabilități ar trebui să aibă acces la o educație adecvată și de calitate.

Principiile incluziunii se subsumează ideii de **educție pentru toți** care presupune o nouă orientare sau schimbare de optică ce pune accentul pe : **cooperare, parteneriat, învățare socială și valorizare a relațiilor pozitive, umaniste în educație.**

Care sunt efectele incluziunii în cadrul educației?

Incluziunea în educație implică:

- Aprecierea tuturor cursanților și a personalului în mod egal
- Creșterea gradului de participare a cursanților și reducerea excluderii lor din culturile, curriculumul și comunitățile școlilor
- Restructurarea culturilor, politicilor și practicilor în școli încât acestea să răspundă diversității vârstelor populației școlare
- Reducerea barierelor de învățare și participarea tuturor cursanților
- Învățarea din încercările de a depăși barierele care împiedică anumiți cursanți să aibă acces și să participe la procesul de luare a deciziilor
- Utilizarea diferențelor dintre cursanți drept resurse de sprijinire a procesului de învățare și nu transformarea acestor diferențe în probleme ce trebuie depășite
- Recunoașterea dreptului studenților la o educație de bună calitate în localitatea lor
- Îmbunătățirea școlilor atât pentru personal cât și pentru cursanți
- Sublinierea rolului școlilor atât în cadrul procesului de construire a comunității și de dezvoltare cât și în procesul de îmbunătățire a rezultatelor
- Încurajarea relațiilor de ajutorare reciprocă dintre școli și comunități
- Renoașterea faptului că incluziunea în educație reprezintă un aspect al incluziunii în societate

Tema 6 Practici educaționale privind stimularea participării la educație a copiilor/tinerilor aparținând grupurilor dezavantajate/ vulnerabile

Dincolo de ceea ce cadrul didactic poate face pentru a asigura învățarea fiecărui elev, sunt situații în care este nevoie de servicii de suport suplimentare, pentru elevii cu dificultăți de învățare și adaptare școlară. Existența și punerea la dispoziția elevului a acestor servicii reprezintă indicatori ai calității educației în unitatea școlară.

Utilizarea unor astfel de servicii contribuie la diversitatea tipurilor de informații pe care profesioniștii din educație le utilizează pentru a preveni problemele și a sprijini fiecare elev în procesul de învățare în cadrul școlilor de masă. Acest

demers plasează profesioniștii în centrul procesului, prin faptul că adună date, le analizează, planifică și realizează intervenții.

Astfel, pentru **servicii de sprijin educațional**, cadrul didactic poate apela la profesorul de sprijin/itinerant, dacă școala are un astfel de profesor sau la serviciile unui centru școlar pentru educație incluzivă.

Pentru servicii de orientare și consiliere, probleme de adaptare și de comportament, cadrul didactic poate lucra în parteneriat cu **consilierul școlar** din unitatea școlară sau cu un consilier din cadrul Centrului Județean de Asistență Psihopedagogică.

Pentru a facilita relația școală – comunitate, a preveni abandonul școlar al unor elevi, putem apela la serviciile de **mediere școlară** asigurate de mediatorul școlar sau comunitar de la nivelul localității sau al Centrului Județean de Resurse și de Asistență Educațională.

Cadrele didactice și alți specialiști implicați în procesul educațional sunt persoanele care pot obține și exploata informații din procesul de învățare și activitățile desfășurate de elevi, dar și informații furnizate de părinți despre copiii lor. Cunoscându-și mai bine elevii, cadrele didactice au mai multe șanse de a veni în sprijinul lor în procesul învățării. Predarea e mai eficientă dacă se înțelege individualitatea fiecărui elev și se asigură serviciile de sprijin corespunzătoare nevoilor. Datele individuale corecte și reale asigură cadrelor didactice libertatea de a adapta soluții personalizate cu ajutorul cărora elevii pot obține rezultate școlare mai bune. În plus, dacă întrebunțează în mod adecvat informațiile individuale relevante, cadrele didactice își vor consolida expertiza educațională și își vor spori reputația educațională.

Servicii educaționale de sprijin:

CJRAE/CMBRAE reprezintă o instituție de învățământ special integrat specializată în oferirea, coordonarea și monitorizarea de servicii educaționale specifice acordate copiilor/elevilor, cadrelor didactice, părinților și membrilor comunității, pentru a asigura tuturor accesul la o educație de calitate, precum și asistența necesară în acest sens.

În vederea realizării atribuțiilor specifice în domeniul educației integrate, CJRAE/CMBRAE organizează următoarele activități și servicii:

- a) evaluează și orientează școlar și profesional, în colaborare cu specialiștii din unitățile școlare, toți copiii/elevii cu CES;
- b) emite certificatul de orientare școlară și profesională;
- c) identifică unitățile de învățământ de masă de pe raza județului/municipiului București care asigură cele mai bune condiții de dezvoltare psihoindividuală în funcție de tipul și gradul deficienței;
- d) oferă consultanță de specialitate tuturor unităților de învățământ în vederea îndeplinirii condițiilor optime pentru asigurarea serviciilor educaționale de sprijin;
- e) oferă consultanță de specialitate pentru părinți și elevi f. organizează echipe multidisciplinare pentru depistarea tuturor copiilor/elevilor cu CES și pentru aplicarea planurilor de servicii individualizate;
- g) asigură servicii de orientare a formării continue prin parteneriate cu instituții abilitate;
- h) organizează întâlniri de lucru, simpozioane etc. în vederea diseminării exemplelor de bune practici în domeniul educației incluzive;
- i) identifică, în colaborare cu specialiștii unităților școlare, copii/elevi cu dificultăți de învățare, dezvoltare sau de adaptare școlară care se găsesc la un moment dat în situație de eșec școlar ori în risc de abandon școlar și organizează echipe multidisciplinare care să asigure servicii de educație remedială, consiliere psihopedagogică în funcție de nevoile pe termen lung sau scurt ale acestora.

Programe de **sprijin educațional prin profesori de sprijin și itineranți** (promovarea parteneriatului la clasă); *profesor itinerant și de sprijin* — desfășoară activități de învățare, stimulare, compensare și recuperare cu persoanele cu CES integrate în unitățile de învățământ de masă, în colaborare cu toți factorii implicați. Atribuții:

- a. colaborează cu comisia internă de expertiză complexă din unitatea de învățământ special în vederea preluării informațiilor privind evaluarea și planul de servicii individualizat al copilului/elevului cu CES integrat în învățământul de masă;
- b) colaborează cu toate cadrele didactice din unitatea de învățământ în care este înscris copilul/elevul în vederea realizării unei integrări școlare eficiente și a punerii în aplicare în mod unitar a planului de servicii individualizat;
- c. elaborează și pune în aplicare planul de intervenție personalizat realizat pe baza planului de servicii individualizat, în parteneriat cu membrii echipei multidisciplinare;
- d) realizează adaptarea curriculară în parteneriat cu cadrele didactice de la grupă/clasă;
- e) monitorizează aplicarea programelor curriculare adaptate și evaluează, în parteneriat cu cadrele didactice de la grupă/clasă, rezultatele aplicării acestora;
- f) realizează materiale didactice, instrumente de lucru și de evaluare specifice în colaborare cu cadrele didactice de la grupa/clasa în care sunt elevi cu CES;

- g) participă, în timpul orelor de predare-învățare, la activitățile care se desfășoară în clasă;
- h) participă la activitățile educative școlare și extrașcolare din grupă/clasă în calitate de observator, consultant, coparticipant;
- i) desfășoară activități de stimulare cognitivă individuală sau în grup;
- j) realizează evaluări periodice și reprojecționează programul de intervenție personalizat în funcție de rezultatele obținute;
- k) consiliază părinții/tutorii copiilor/elevilor care beneficiază de serviciile de sprijin și colaborează cu aceștia;
- l) la cererea părinților/tutorilor și/sau a cadrelor didactice poate recomanda evaluarea și orientarea școlară de către comisia din cadrul CJRAE/CMBRAE a tuturor acelor copii/elevi care au dificultăți de învățare și nu beneficiază de servicii educaționale de sprijin.

Programe de consiliere a elevilor, părinților și cadrelor didactice pentru sprijinirea incluziunii școlare a copiilor cu diferite tipuri de dificultăți și deficiente.

CJAP/CMBAP organizează acțiuni de cunoaștere și consiliere psihopedagogică a preșcolărilor/elevilor, realizate individual și colectiv, acțiuni cu părinții și cu cadrele didactice, prin consultații individuale și colective, precum și acțiuni de colaborare cu comunitățile locale, în scopul orientării școlare și profesionale, orientării carierei elevilor, activități de consiliere individuală și de grup a elevilor cu manifestări deviate, prin informare, documentare, consiliere, acestea fiind monitorizate și evaluate periodic de CJRAE/CMBRAE.

Programe educaționale de sprijin: grădinița de vară, educația remedială, activități extracurriculare etc..

Programul "Școala după școală" (Programul SDS), este un program complementar programului școlar obligatoriu, care oferă oportunități de învățare formală și nonformală pentru consolidarea competențelor, învățare remedială și accelerare a învățării prin activități educative, recreative și de timp liber. Programul SDS se adresează atât elevilor din învățământul primar, cât și elevilor din învățământul secundar.

În **învățământul primar**, Programul SDS cuprinde activități cu sprijin specializat, ateliere/activități tematice și alte activități de tip recreativ.

Activitățile cu sprijin specializat cuprind:

- a) supraveghere și îndrumare în efectuarea temelor;
- b) recuperare pentru elevii cu dificultăți cognitive, emoționale, tulburări de limbaj prin activități remediale, consiliere, logopedice;
- c) activități de dezvoltare pentru elevii capabili de performanță;
- d) activități de încurajare a lecturii independente;
- e) autocunoaștere, intercunoaștere prin activități de dezvoltare emoțională și socială.

Atelierele/Activitățile tematice/Alte activități de tip recreativ cuprind:

- a) activități practic-aplicative pe diferite domenii (arte, științe, tehnologii, sport etc.);
- b) proiecte tematice, propuse de către copii sau părinți, cadre didactice etc.;
- c) drumeții/excursii/vizionări de spectacole.

Fiecare unitate de învățământ, în funcție de grupul-țintă, constituie module de pachete de activități, prin combinarea activităților menționate.

În **învățământul secundar**, Programul SDS cuprinde:

Pachetul de activități pentru accelerarea învățării și performanță:

- a) pregătirea pentru participarea la competiții și olimpiade școlare, concursuri sportive, artistice, pe discipline, recunoaștere internațională etc.;
- b) participarea/organizarea de festivaluri, expoziții, realizarea de publicații școlare;
- c) participarea la activități de cooperare europeană (Comenius, Leonardo da Vinci);

Pachetul de activități de sprijin:

- a) asigurarea de asistență psihopedagogică pentru recuperarea decalajelor în învățare;
- b) activități de suport pentru efectuarea temelor, activități remediale;
- c) consiliere psihologică;
- d) servicii de logopedie;

Pachetul de pregătire pentru viață:

- a) organizarea de activități de dezvoltare personală (autocunoaștere, a învăța să înveți, abilități de comunicare);
- b) activități care vizează dezvoltarea atitudinii active și implicarea elevului (integrare socială, coduri de conduită, atitudine responsabilă față de mediul înconjurător etc.);

- c) stil de viață sănătos (prevenția comportamentelor de risc: alcool, tutun, droguri, alimentație sănătoasă, regimul de viață, dezvoltare durabilă etc.);
- d) educație pentru carieră.

Analiza de nevoi care stă la baza alcătuirii Programului SDS menționează și **materialele** necesare derulării activității, în funcție de grupul-țintă. Materialele pot fi achiziționate, pot face obiectul unor donații sau pot fi proiectate și realizate de către echipele pedagogice care sunt implicate în derularea proiectului. Se recomandă a fi create sau achiziționate materiale adecvate grupului-țintă și tipurilor de activități pentru a asigura un suport educațional cât mai eficient.

Resursele umane implicate în derularea Programului SDS pot fi următoarele:

1. personal de învățământ:
 - a) cadre didactice din școală;
 - b) cadre didactice din alte unități de învățământ, inclusiv din palate și cluburi ale copiilor și cluburi sportive școlare;
 - c) cadre didactice din centrele județene de resurse și asistență educațională/Centrul de Resurse și Asistență Educațională al Municipiului București: profesor-psiholog, consilier școlar, profesor-logoped, profesor de sprijin, asistent social;
 - d) personal didactic auxiliar: bibliotecar, informatician, instructor-animador, instructor de educație extrașcolară, laborant;
 - e) mediator școlar;
 - f) antrenor etc.;
2. membri ai comunității (părinți, reprezentanți ai autorităților locale, specialiști din diferite domenii, personalități locale, membri ai unor organizații neguvernamentale etc.);
3. reprezentanți ai partenerilor.

Programul „A doua șansa”

Programul „A doua șansa” - învățământ primar are ca scop sprijinirea copiilor/tinerilor/aduților pentru recuperarea învățământului primar, fiind deschis tuturor celor care nu au finalizat acest nivel de studii și care au depășit cu cel puțin 4 ani vârsta de școlarizare corespunzătoare clasei.

În cadrul Programului „A doua șansa”- învățământ primar, învățământul primar poate fi parcurs în doi ani. Durata de școlarizare se poate micșora sau mări pentru fiecare elev în parte, în funcție de competențele dovedite în domeniul educației de bază, conform prevederilor prezentei metodologii.

Programul „A doua șansa” **pentru învățământul secundar inferior** are drept scop sprijinirea persoanelor cu vârsta de peste 14 ani care nu au finalizat învățământul gimnazial, astfel încât acestea să își poată completa și finaliza educația de bază din cadrul învățământului obligatoriu, precum și pregătirea pentru obținerea unei calificări profesionale într-un anumit domeniu. Școlarizarea în cadrul Programului „A doua șansa” pentru învățământul secundar inferior, se desfășoară pe durata standard de 4 ani, prin cursuri organizate săptămânal, îmbinând pregătirea în domeniul educației de bază cu pregătirea pentru obținerea calificării profesionale. Programul are o durată flexibilă. Durata standard de școlarizare se poate micșora pentru fiecare elev în parte, în funcție de competențele demonstrate atât în domeniul educației de bază, cât și în cel al pregătirii profesionale. În condițiile în care elevul nu reușește să achiziționeze și să demonstreze toate competențele necesare, în domeniul educației de bază și/sau în domeniul pregătirii profesionale, el poate beneficia de sprijin suplimentar, pe durata standard a programului sau prin prelungirea acestuia.

Diferențierea și individualizarea învățării

Povestea unui strop de ploaie

A fost o vreme când toți eram unul și același...nor. Nu m-aș fi gândit niciodată că la un moment dat o să ne despărțim. Nu eram pregătit pentru așa ceva pentru că totul s-a întâmplat atât de repede...(...).

Sus, în norul nostru, că așa ne plăcea să îi spunem, era grozav de bine! Și zic asta cu atât mai mult cu cât acolo eram toți la fel. Împreună formam un nor alb, pufos și moale. Eram în continuă mișcare și era așa de plăcut să te lași mânat de curenții de aer. S-a întâmplat ca într-o zi să ni se alătore un alt nor care nu era deloc prietenos, iar în spatele nostru goneau și alții. Nu știam ce urma să se întâmple și fără să îndrăznesc să întreb pe cineva ceva, am auzit în urma noastră zgomote asurzitoare. Eram de fapt tunetele (...).

Și așa s-a întâmplat, norul nostru atât de alb, s-a transformat, împreună cu alți nori, în unul negru, iar noi, stropii de ploaie ne-am despărțit unul câte unul.

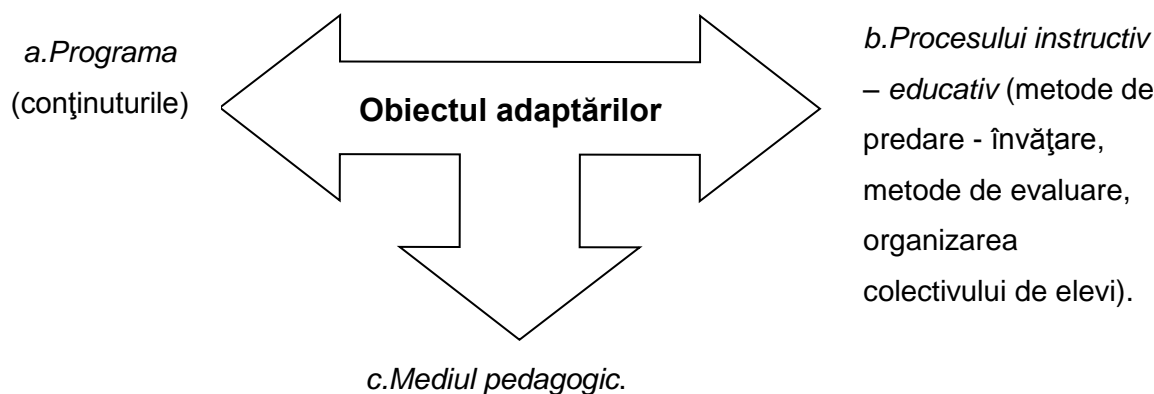
- Până aici ne-a fost! Cu bine, prieteni dragi! se auzeau peste tot glasuri. Poate o să ne revedem pe pământ! și îi vedeam cum coboară cu repeziciune. Numai eu dintre toți rămâneam în urmă, mă împiedicam, mă rostogoleam, mă ridicam din nou, iar zborul meu pe pământ era mult îngreunat...Dar oare de ce?

M-am uitat cu atenție la cei din jurul meu. Eram stropi mari și grei, numai că eu eram mai mititel. Să fie din cauza asta? Ceilalți au început să strige batjocoritor în urma mea:

- Hei, ciudatule, tu de unde vii? Îi vedeam cum șușoteau și zâmbeau, uitându-se la mine.

Am înțeles imediat că sunt mai altfel decât ceilalți. Dar cu ce sunt eu de vină? Chiar așa, de ce trebuie să îndur toate astea? M-aș fi ascuns să nu mă vadă nimeni, dar unde aș fi putut face una ca asta? Între toți ceilalți nu era nimeni lângă mine care să mă înțeleagă și mă simțeam singur și trist. Cine m-ar putea înțelege?

În contextul asigurării calității și egalizării șanselor de reușită, în procesul de educație sunt scoase la lumină și valorificate cele mai bune resurse ale fiecărui elev astfel încât acesta să poată arăta ceea ce știe, să poată înțelege nivelul la care a ajuns și ce este necesar să facă în continuare. Acest lucru este posibil și datorită folosirii strategiilor diferențiate și individualizate.

Atunci când vorbim de diferențiere/adaptare în pedagogie, punctul de referință îl reprezintă *programa școlară*. În contextul diferențierii/adaptării, obiectivele cadru ale programei nu se modifică, în schimb conținutul poate fi ajustat pentru a ajuta elevul să le atingă.

O evaluare a programei este necesară pentru a analiza conceptele și a stabili cunoștințele, abilitățile și atitudinile indispensabile pentru toți elevii. În funcție de caracteristicile elevilor, cadrul didactic poate omite, înlocui sau adăuga (îmbogăți) un concept dat, fără a afecta atingerea obiectivelor cadru.

Diferențierea / adaptarea conținuturilor în 3 pași:

- ♣ stabilirea elementelor esențiale de conținut; înlocuirea unor elemente de conținut sau adăugarea unora suplimentare;
- ♣ analiza conceptelor:
 - concepte ce pot fi asimilate prin sarcini care solicită gândirea abstractă (operații de sinteză, evaluare);
 - concepte ce pot fi asimilate prin sarcini care solicită gândirea concretă);
- ♣ identificarea unor modalități diferite de prezentare a conținutului.

În procesul de predare – învățare a conținuturilor există o serie de aspecte care facilitează asimilarea unor cunoștințe și deprinderi din partea elevului cu cerințe speciale în educație:

- evidențierea concretului și a semnificației conținutului din ceea ce se învață;
- asigurarea achiziționării materialului nou, prin repetare cât mai variată;
- utilizarea unor metode de mediere verbală (folosirea în același timp a cuvintelor noi și a celor familiare într-un context adaptat);
- organizarea, dozarea și accesibilizarea cât mai riguroasă a instruirii: de la simplu la complex, de la ușor la greu, de la cunoscut la necunoscut, de la concret la abstract, în conformitate cu principiul modelării și înlănțuirii secvențelor de învățare;
- încorporarea în secvențele de instruire a unor stimuli atractivi și a unor întăriri pozitive.

Cât *privește procesul instructiv – educativ*, acesta trebuie să se desfășoare într-o manieră care să dea posibilitatea fiecărui elev să învețe. În școala incluzivă, învățarea este văzută ca un proces la care elevii participă în mod activ și își asumă roluri și responsabilități clare. Cadrul didactic este considerat mai curând un mediator decât un formator.

Eficientizarea învățării în școala incluzivă presupune utilizarea unor strategii de sprijinire a tuturor copiilor:

- *învățarea interactivă* (strategii de învățare focalizate pe cooperare, colaborare și comunicare între elevi, între profesori și elevi, între profesori);
- *negocierea obiectivelor*
- *demonstrația, aplicația, feedbackul*
- *modalitățile de sprijin în actul învățării* pentru elevii cu cerințe educaționale speciale (confort socio-afectiv, învățarea în perechi, predarea în echipă sau cuplu, învățarea de la copil la copil, colaborarea între elevi, părinți ca parteneri în învățare, comunicarea cu alți specialiști din afara școlii etc);
- *evaluarea continuă a învățării* (prezența unui răspuns permanent la conținuturile și mesajele primite de la cel care învață).

c. Mediul de învățare reprezintă cadrul în care se realizează învățarea. Elevii, ca și adulții, au reacții pozitive față de un mediu de lucru plăcut, în măsura în care simt că le aparține. În școala incluzivă crearea unui mediu de învățare interesant, stimulat, prietenos față de elevi, în care toți copiii să se simtă confortabil, în siguranță și valorizați constituie o preocupare importantă a cadrului didactic.

Reguli pentru reușita adaptării curriculare:

- ❖ conținuturile și metodele să fie potrivite pentru nevoile elevilor;
- ❖ activitățile să fie flexibile;
- ❖ contextul relevant pentru nevoile elevilor;
- ❖ timp mai lung pentru realizarea sarcinilor și evaluare;
- ❖ așteptări adaptate la abilitățile elevului în cadrul prescripției de competențe;
- ❖ standardele de performanță pot fi împărțite în componente mai mici.

Instrumente specifice pentru a sprijini integrarea copiilor cu CES în școlile de masă (PIP – programe de intervenție personalizată și individualizată; curriculum adaptat);

Intervenția specializată, realizată atât în cazul copiilor cu dizabilități de învățare care urmează o școală specială, cât și în cel al copiilor care frecventează o școală obișnuită și primesc sprijin specializat ca activitate suplimentară sau complementară programului normal.

Intervenția specializată presupune elaborarea unor **planuri de intervenție** care sunt texte/grile bine completate, **instrumente concepute să răspundă nevoilor personale ale copiilor aflați în dificultate**.

La nivelul experiențelor de intervenție în rezolvarea problemelor de învățare, există o experiență destul de bogată în ultimii 30 de ani. Cele mai ample experiențe sunt descrise în SUA, Canada, Franța și Anglia. Spre exemplu, în Canada din anii 60 există o preocupare ținută spre a elabora instrumente care să sprijine intervenția care răspunde nevoilor educative ale copiilor. Sunt operante două tipuri de planuri:

- **Planuri de servicii**
- **Planuri de intervenții.**

► **Planurile de servicii** sunt documente prevăzute în diverse acte normative mai ales pe linia protecției copilului (2001, 2002 etc). Aceste documente sunt utile în planificarea și coordonarea serviciilor diferite și individuale ce vizează asigurarea continuității, coerenței, complementarității și calității serviciilor, ca răspuns la cerințele multiple și complexe ale elevului cu CES.

Aceste planuri se descompun în planuri de intervenție în fiecare domeniu unde persoana poate avea nevoie de servicii legate de deficiență, de limitele sale funcționale și de handicapurile la care trebuie să facă față. Copiii primesc servicii ale unor structuri din mediul școlar, sănătate, și servicii sociale. Unii copii au mai multe planuri de intervenție care pot fi coordonate de un plan de servicii. Planurile sunt elaborate de comisiile interdisciplinare în colaborare cu școala și cu familia.

► **Planuri de intervenție personalizată (PIP)** este un instrument de planificare și coordonare, ca și planul de servicii personalizat (PSP). Amândouă fac ca individul să aibă o viziune cât mai completă a nevoilor sale; asigură continuitatea, complementaritatea și calitatea serviciilor ca răspuns la diversele sale cerințe. **PIP constituie o parte a PSP**; el este un instrument de lucru permanent pentru unul sau mai mulți membri ai echipei care își coordonează intervențiile în direcția realizării scopurilor stabilite în PSP, pentru persoana respectivă.

Structura unui plan de intervenție personalizat:

Obiective	Metode și mijloace de realizare	Perioada în care are loc intervenția	Criterii minimale pentru evaluarea progresului	Metode și instrumente de evaluare

Activitati propuse in cadrul ariei de interventie	Obiective operationale	Intervalul de timp	Echipe de lucru	Resurse si mijloace de realizare	Indicatori de evaluare	Obs.

Aria de interventie	Obiective operationale	Actiuni concrete	Intervalul de timp	Strategii de realizare	Indicatori de realizare	Obs.

Programa școlară adaptată – ar trebui să cuprindă următoarele capitole:

Nota de prezentare
(argumentare)

Se precizează nevoile speciale educaționale ale elevilor, motivându-se nivelul conținuturilor propuse/selectate și structura didactică adoptată . De asemenea se fac unele recomandări referitoare la strategiile ce trebuie urmate pentru aplicarea programei.

Obiectivele cadru

Redactate sintetic, vor avea grad mare de generalitate și vor viza formarea unor capacități și atitudini specifice disciplinei, fiind urmărite de-a lungul mai multor ani de studiu (finalul claselor primare sau chiar a clasei a VIII-a).

Obiectivele de referință

Reflectă rezultatele așteptate ale învățării pe o perioadă stabilită de cadrul didactic de sprijin ,cât elevul este sub acțiunea planului de intervenție personalizat ,dar nu mai mult de un an școlar . Ele vor fi formulate după modelul din programa națională ,dar nu vor fi reluări formale ale acestora .Un obiectiv de referință este corect formulat dacă răspunde la întrebarea Ce poate să facă elevul? Pentru nivelul elevilor cu C.E.S. se recomandă elaborarea a 4-5 obiective de referință.

Conținuturile și activitățile de învățare

Cuprind informații care au fost selectate din programa clasei anterioare sau actuale și se constituie ca bază pentru formarea capacităților vizate de obiective. În același timp se propun și modalități de organizare a activității în clasă .Exemplele de activități de învățare trebuie constituite astfel încât să pornească de la cunoașterea potențialului elevilor, lacunelor acestora, de la experiența lor de învățare. Unitățile de conținut trebuie organizate tematic, după logica științei și înțelegerea elevilor.

Modalitățile de evaluare

Cuprind recomandările privind formele de evaluare și termenele acestora. Evaluarea se va realiza respectând principiile integrării și ale incluziunii, printre care:

- principiul asigurării dezvoltării elevului în conformitate cu potențialul de care acesta dispune;
- principiul evaluării în raport cu nevoile și cerințele elevului;
- principiul abordării pozitive (focalizarea pe valorificarea „punctelor tari” ale elevului).

BIBLIOGRAFIE:

- Andruszkiewicz M., Prenton K. – *Educatia incluziva. Concepte, politici si practici in activitatea scolara*
- Cristea, S. – *Dictionar de termeni pedagogici*, E.D.P. Bucuresti, 1998
- Dumitru, A., coordonator- *Calitatea in educatie*, modul 6, 2011
- Gherguț A. 2005 – *Sinteze de psihopedagogie speciala*, Ed. Polirom
- Gherguț A. 2001– *Psihopedagogia persoanelor cu cerințe speciale*, Ed. Polirom
- Ghid CDS, RENINCO & UNICEF, 2005
- Miroiu, A. - *Invatamantul romanesc azi. Studiu de diagnoza*, Ed. Polirom Iasi 1998
- Neagu, G. – *Sanse de acces la educatie in societatea romaneasca*, Editura Lumen, Iasi 2012
- Neamțu, C., Gherguț, A. 2000 - *Psihopedagogie speciala. Ghid practic pentru învățământul deschis la distanta*, Ed. Polirom
- Programele PHARE „Acces la educatie pentru grupuri dezavantajate” – *Studiu de impact*
- Przesmycki, H. 1999 – *Pedagogie diferentiate*, Ed. Hachette
- Metodologia privind organizarea programului „a doua șansă”- învățământ primar, ordinul ministrului educației, cercetării, tineretului și sportului nr. 5248/31.08.2011
- Metodologia privind organizarea procesului de învățământ în cadrul programului „a doua șansă” pentru învățământul secundar inferior - ordinul ministrului educației, cercetării, tineretului și sportului nr. 5248/31.08.2011
- Metodologia privind organizarea programului „Scoala dupa scoala” Publicat in Monitorul Oficial nr. 738 din 20/10/2011